

дл. ас. ЗЛАТКА ГЕРГИНОВА

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ РИЛСКИ“, БЛАГОЕВГРАД

ОСНОВНИ МОМЕНТИ В БЪЛГАРСКАТА ВЪНШНА ПОЛИТИКА В ПЕРИОДА 2005 – 2011 Г.

BASIC MOMENTS IN THE BULGARIAN FOREIGN POLICY DURING THE PERIOD 2005 – 2011

Chief Assistant Prof. ZLATKA GERGINOVA

SOUTH-WEST UNIVERSITY “NEOFIT RILSKI”, BLAGOEVGRAD

Abstract: The article presents the basic guidelines of the foreign policy of Bulgaria during the period 2005 – 2011 and its participation in some of the leading international organizations (EU, UN, NATO, Regional Cooperation Council, Organization of the Black Sea Economic Cooperation, Central European Initiative). Special attention has also been paid to the foreign policy of the country, set in the Program of the present government.

Key words: European integration, international relations, foreign policy, cooperation, common policies

Външната политика на Република България в периода между 2005 и 2011 г. условно може да бъде разделена на две фази: 2005 – 01.01.2007 г. (от подписването на Договора за присъединяване към Европейския съюз до фактическото присъединяване) и след 1 януари 2007 г. (когато страната става пълноправен член). Настоящата статия цели да представи основните насоки на външната политика на България и нейното участие в някои от водещите международни организации.

На 13 април 2005 г. Европейският парламент гласува подписването на Договора за присъединяване на България към ЕС на 1 януари 2007 г. Подписването на Договора за присъединяване е подкрепено с 522 гласа “за”, 70 гласа “против” и 69 “въздържали се”. На 25 април 2005 г. на тържествена церемония в Люксембург България и Румъния подписват Договори за присъединяване към Европейския съюз от 1 януари 2007 г. От българска страна Договорът за присъединяване е подписан от президента Георги Първанов, министър-председателя Симеон Сакскобургготски, министъра на външните работи Соломон Паси и министъра по

европейските въпроси Меглена Кунева.¹ Така за малко повече от пет години след началото на преговорите между България и Европейския съюз, които започват през януари 2000 г., е реализиран един от най-големите външнополитически успехи на България – нейната пълноценна европейска интеграция. В преговорния процес основна роля играят главните преговарящи: Александър Божков (от 23.12.1999 г. до 09.06.2000 г.), Владимир Кисьов (от 15 юни 2000 г. до 5 юли 2001 г.) и Меглена Кунева (която от август 2001 г. до май 2002 г. е главен преговарящ, а от май 2002 г. с цел повишаване на нейния статут постъп на главен преговарящ е трансформиран в министър по европейските въпроси). През 2007 г., като признание за натрупания опит и компетентност, Меглена Кунева става първият български комисар с ресор защита на потребителите.

В предприсъединителния период целите пред страната са свързани с координиране на политиката с тази на ЕС, с изпълнение на разпоредбите на Пакта за стабилност и растеж и на

¹

http://ec.europa.eu/bulgaria/abc/pre_accession/history_relations/eu-political-relations_bg.htm

Устава на Европейската система на централните банки, с постигане на критериите за въвеждане на еврото. В Мониторингов доклад за готовността на България за членство в ЕС от 25 октомври 2005 г. се посочва: "По отношение на митническото законодателство България е постигнала висока степен на приверждане в съответствие с достиженията на правото на ЕС. Законът за митниците е приет през м. февруари 1998 г. и е неколкостранно изменян оттогава. С последното изменение, прието през м. май 2005 г., се въвеждат разпоредби относно последващия контрол, което представлява важен напредък към синхронизиране на националното законодателство с достиженията на правото на ЕС. В областта на митническата тарифа съществува Комбинирана номенклатура и са приети правила относно суспендирането на митата и тарифните квоти. България е приела законодателство, насочено към приверждане в съответствие с достиженията на правото на ЕС относно контрола на износа на стоки и технологии с възможна двойна употреба, както и с достиженията на правото на ЕС относно културните стоки."¹

В Заключението към "Глава 26: Външни отношения" от същия Мониторингов доклад се констатира: "Като цяло България спазва ангажиментите и изискванията, които произтичат от преговорите по присъединяване в тази област и се очаква да бъде в състояние да прилага достиженията на правото на ЕС в областта на външните отношения. С оглед завършването на своята подготовка България трябва да продължи процеса на преговаряне или прекратяване на двустранни споразумения с трети страни, за да ги

¹ Мониторингов доклад за готовността на България за членство в ЕС, 25 октомври 2005 г., с. 82, достъпен на адрес: http://ec.europa.eu/bulgaria/documents/abc/executive-summary_bg.doc

приведе в съответствие с достиженията на правото на ЕС до момента на присъединяване. Освен това България трябва да създаде политика на развитие и предоставяне на хуманитарни помощи, която е в съответствие с принципите на ЕС, като освен това е необходимо да продължи напредъка при установяване на институционалната рамка за прилагането на достиженията на правото на ЕС в областта на развитие."²

По отношение на Общата външна политика и политика на сигурност Заключението е следното: "Като цяло България спазва ангажиментите и изискванията, които произтичат от преговорите по присъединяване в глава "Обща външна политика и политика на сигурност" и се очаква да бъде в състояние да прилага достиженията на правото на ЕС от момента на присъединяване."³

На 1 януари 2007 г. България става член на Европейския съюз. Това обстоятелство значително променя статута на страната ни, като пълноправното членство качествено променя средата и условията за осъществяване на българската външна политика. Заместник-председателят на Европейската комисия и комисар по правосъдието, свободата и сигурността Франко Фратини представя на 27 юни 2007 г. в Брюксел докладите за напредъка на България и Румъния в областта на правосъдието и вътрешния ред. Еврокомисията не предлага да се наложат предпазни клаузи на България и Румъния, въпреки че отправя критики и към двете страни. Представянето на докладите става от името на председателя на Европейската комисия Жозе Мануел Барозу и от името на комисар Франко Фратини. "За докладите искам да подчертая две неща", заявява пред журналисти комисар Фратини. "Първо, те са изготвени изцяло по линия на механизма за проверки и сътрудничество, приет от Европейската комисия.

² Пак там, с. 83-84.

³ Пак там, с. 85.

Второ, сътрудничеството ни с България и Румъния по линия на механизма за сътрудничество и контрол е много добро.”¹ В специален анекс към доклада за България се отбелязва, че по отношение на страната ни няма задействана предпазна клауза в шестте проблемни области – на правосъдието и вътрешния ред, на вътрешния пазар, на икономиката, на земеделието, на сигурността на храните. Единствената предпазна клауза, която действа в момента, е по отношение на авиационната сигурност.

Паралелно с подготовката си за членство в ЕС, като част от евроатлантическата ориентация на външната политика на България на 29 март 2004 г. страната ни се присъедини към НАТО. Членството в Алианса се основава и е израз на споделяните от евроатлантическата общност ценности на свободата, демокрацията, правата на човека, върховенството на закона и добросъседските отношения. Присъединяването към НАТО бе възможно след извършването на значителни реформи, показващи волята и способността на България да поеме отговорностите и задълженията, произтичащи от членството в Алианса. Осъществените в хода на евроатлантическата интеграция реформи подпомогнаха и ускориха и процеса на присъединяване на страната ни към ЕС. Участието в ежедневната дейност на Алианса позволи на България да бъде част от обсъжданията и да участва във вземането на решения по всички важни въпроси, отнасящи се до сигурността на евроатлантическата общност.

Страната ни провежда последователна политика на надежден и стабилен съюзник, стремящ се към утвърждаване на единството на Алианса, укрепване на военните му способности и задълбочаване на трансатлантическата връзка. Българският принос към дейността на НАТО е многопосочен: активно участие в политическия диалог, обмен на информация и координация в рамките на

Алианса, в операциите и мисиите на НАТО.² България има значителен принос за ръководените от НАТО Международни сили за поддържане на сигурността в Афганистан с мандат на ООН. България подкрепя поставената от президента Хамид Карзай цел от края на 2014 г. афганистанските сили за сигурност да поемат водеща роля за сигурността в цялата страна, като основният ѝ приоритет е изграждането и обучението на способни армия и полиция.

От началото на операция КФОР България допринася за сигурността и стабилността в Косово, което, заедно със свободата на придвижването и опазването на културно-историческото наследство, запазва централно значение за успеха на мисията. Важно е и взаимодействието на НАТО с всички други ангажирани международни организации, най-вече с ЕС, а местните институции имат ключово значение за изграждането на демократично и мултиетническо Косово, способно да защити и осигури правата на всички свои граждани.

Република България участва в Мисията на НАТО за обучение на иракските сили за сигурност. Мисията е насочена към подготовка и образование на офицерския корпус и полицията като няма боен характер, а допълва другите международни усилия за възстановяването на Ирак.

Страната ни участва периодично в антитерористичната военноморска операция на НАТО в Средиземно море “Active Endeavour” (OAE) – първата операция в историята на Алианса в отговор на терористичните нападения срещу САЩ през септември 2001 г. В резултат на операцията се повишава цялостното равнище на сигурност в Средиземно море, засилен е контролът срещу евентуалния нелегален пренос на оръжия за масово унищожение и е намалена опасността от терористични нападения по море. Операцията

¹ Цитирано по <http://infocenter.bnt.bg/>

² <http://www.mfa.bg/bg/pages/view/31>

подпомага предотвратяването на контрабандата, обезпечаването на сигурността

на морските пътища и оказването на съдействие при спасителни операции.

Към 2011 г. България участва в следните международни операции и мисии (<http://www.mfa.bg/bg/pages/view/5276>):

Мисия	Вид участие	Общо за мисията
UNMIL	Военни наблюдатели	2
ISAF	Военнослужещи	608
KFOR	Военнослужещи	10
ALTHEA	Военнослужещи	120
NTM-I	Военнослужещи	2
EULEX Kosovo	Граждански специалисти	79
EUMM Georgia	Наблюдатели	13
EUPM	Граждански специалисти	2
Atalanta (EU NAVFOR Somalia)	Военнослужещи	1
EUPOL Afghanistan	Граждански специалисти	2
EUPOL COPPS	Граждански специалисти	1

При анализирането на външната политика на България и нейните взаимоотношения с някои от най-важните международни организации е необходимо да се обърне внимание и на членството на Република България в Организацията на обединените нации – ООН. На 14 декември 1955 г. страната става член на ООН. Дипломатическата дейност по участието в ООН и в организациите от нейната система е поета от няколко дирекции в Министерството на външните работи. Основната роля и функции се изпълняват от дирекция “ООН и глобални въпроси”, както и от постоянните представителства на Република България при ООН в Ню Йорк, Женева и Виена. Български дипломати са акредитирани и към специализираните международни организации в Париж, Рим, Лондон и други световни центрове. Важно значение за участието и авторитета на страната в ООН има активното отношение на българската общественост по тази проблематика.

Външната политика на Република България не се характеризира само с пълноправното ѝ членство в евроатлантическите структури. Сътруд-

ничеството в Югоизточна Европа и Черноморския регион се разглежда като една от приоритетните цели на външната политика на страната. Като член на Европейския съюз и НАТО България се стреми да провежда балансирана политика със своите непосредствени съседи и участва в няколко регионални инициативи, спомагащи за укрепването на връзките между отделните страни и за засилване на междурегионалното сътрудничество със страните от Дунавския регион, Централна Азия и Близкия Изток по въпроси като транспорт, енергетика, опазване на околната среда и др.

България е председателстваща на Процеса за сътрудничество в Югоизточна Европа в периода май 2007 - май 2008 г. Българското председателство предлага консолидиране на стабилността и сигурността в региона; успешно завършване на процеса на трансформация на регионалните инициативи, свързан със закриването на Пакта за стабилност за ЮИЕ и създаването на негово място на Съвет за регионално

сътрудничество¹; прилагането на принципа за “регионална принадлежност”; развитие на инфраструктурата, енергетиката, икономиката, в това число и на публично-частните партньорства; задълбочаване на сътрудничеството в областта на правосъдието и вътрешните работи. За допълнително повишаване на ефективността на Съвета за регионално сътрудничество е разработена Стратегия за неговата работата в периода 2011-2013 г. с акцент върху конкретни задачи и срокове за тяхното изпълнение. Съветът за регионално сътрудничество координира дейността на около 40 регионални инициативи.

България развива добросъседски отношения с всички страни в Югоизточна Европа. Поради географското ѝ разположение тя е включена във всички регионални инициативи и организации, а през територията ѝ преминават 5 от общо 10-те инфраструктурни трансевропейски коридора.

Страната подкрепя европейската и евроатлантическата интеграция на страните от Западните Балкани, но не безусловно, а като основен път за установяване на дълготрайна стабилност и сигурност, икономически просперитет и добросъседски отношения в региона. Интегрирането към ЕС и НАТО изисква изграждане на стабилни институции, поддържане на демократичните процеси, развитие на пазарната икономика, върховенство на закона, защита на правата на човека и закрила на малцинствата.

В продължение на анализа на външната политика на България ще бъде пропуск, ако не се разгледа и Организацията за Черноморско икономическо сътрудничество (ЧИС) – международна регионална икономическа организация на страните от Черноморския регион, която подпомага и координира регионалното сътрудничество в широк спектър от области – търговия, банково дело, комуникации, енергетика, транспорт,

земеделие, здравеопазване, опазване на околната среда, борба с организираната престъпност и др. Основната цел на Организацията за черноморско икономическо сътрудничество е: да способства за развитието на икономическото сътрудничество между отделните страни, за осъществяване на свободно движение на стоки, капитали, услуги и работна сила между тях, а така също да помага на процесите на икономическа интеграция на Черноморския регион в световната икономика². За България бъдещото развитие на ЧИС се определя от няколко основни елемента – реформа на самата организация с цел по-голяма ефективност; реализиране на конкретни проекти с регионално значение; засилване на отношенията ЧИС – ЕС; по-активно взаимодействие с други региони – Дунав, Централна Азия и Каспийския басейн.

С оглед на динамичната обстановка в Черноморския регион ЧИС полага усилия за реформиране и адаптиране. Важен елемент е преминаването към програмно-ориентирано бюджетиране и цялостната визия за превръщане на ЧИС в организация, стремяща се към инициране и реализиране на конкретни проекти. Два подобни проекта вече са в начална фаза на реализация – за изграждането на магистрален пръстен около Черно море и за развитието на транспортните връзки между пристанищните градове.

Отношенията между ЧИС и ЕС ще бъдат от решаващо значение в следващите години. В наскоро приетата комуникация на Европейската комисия за инициативата Черноморско взаимодействие, ЧИС е определена като основен партньор.

България установява връзки с Централно-европейската инициатива (ЦЕИ) през 1990 г. През 1992 г. страната ни получава статут на наблюдател, през 1994 г. – статут на асоцииран член, а от 1

¹ <http://www.rcc.int/>

² Белова, Г., “Европейска интеграция”, Ciela, С., 2008 г., с. 199.

юни 1996 г. е пълноправен член на ЦЕИ. Приоритетните цели на Централно-европейската инициатива са развитието на сътрудничеството между страните от Централна, Югоизточна и Източна Европа; подпомагането на европейската интеграция и подготвянето на страните членки за присъединяване към ЕС. ЦЕИ насърчава и подкрепя преходните процеси в страните членки чрез развитието на регионалното сътрудничество на гъвкава основа по въпроси от взаимен интерес и създава атмосфера на взаимно разбирателство, в която могат да бъдат обсъждани, планирани, изучавани, финансирани и осъществявани национални проекти и многостранни програми, които се приемат с консенсус.

В един от водещите документи, какъвто е Програмата на сегашното правителството (с мандат 2009-2013 г.) е заложена активна външна политика на страната, включваща: утвърждаване на мястото на България в центъра на Европейската политика посредством ускорена подготовка и присъединяване към Шенгенското споразумение, засилена подготовка и присъединяване на България към Икономическия и валутен съюз, активна и водеща роля във формулирането на европейската политика към Западните Балкани и Черноморието, отстояване на европейската перспектива за балканските ни съседи, както и тяхната интеграция в ЕС в съответствие с индивидуалните им цели и постижения и с възможностите на ЕС, развитие на отношения на равноправно партньорство с Русия, отчитащо евроатлантическите реалности, което да допринесе за стабилността на региона; развитие на Евроатлантическото партньорство като гаранция за мира и глобалната сигурност; превръщане на България в основен фактор за демократичната стабилност и развитието на Балканите и Черноморието; подпомагане на развитието и интеграцията на българските общности зад граница и утвърждаване на положителния образ на

България; укрепване на националната идентичност и провеждане на политика за адаптиране на българи от българските общности в чужбина при трайното им установяване в страната; провеждане на държавна политика към българите в чужбина чрез законодателни инициативи; интеграция и социализация на българите емигранти, желаещи да се завърнат в Република България; осигуряване и поддържане на професионална и компетентна дипломатическа служба.¹

На 21 юни 2011 г. Министерският съвет реши да бъде създадена постоянна междуведомствена комисия по въпросите на образователната дейност сред българите в чужбина. Неин председател ще бъде министърът на образованието, младежта и науката, а в състава ѝ са включени представители на министерствата на образованието, на финансите, на външните и на вътрешните работи, на Държавната агенция за българите в чужбина и на Съвета на ректорите на висшите училища с цел подобра организация и координиране на работата на държавните ведомства и организации при осъществяването на образователната политика на страната ни по отношение на българските общности и сънародниците ни, живеещи извън пределите на България¹

Анализирането на процеса на осъществяване на външната политика на Република България в периода 2005-2011 година показва пряката взаимовръзка между вътрешнополитическия процес, състоянието на международната среда и основните моменти, външнополитически решения и действия, осъществени от външнополитическия механизъм на Република България. Все по-ярко се очертава тенденцията за развитие на успешна външна политика, която спомага за утвърждаването на

¹ Програма на Правителството на европейското развитие на България 2009-2013 г., 4 ноември 2009, с. 137-142, достъпна на адрес: <http://www.government.bg/fce/001/0226/files/03.11.2009FINAL-ednostranen%20pechat1.pdf>

Република България както в представителството в международни организации, така и при двустранните отношения. Резултатът от тези външнополитически действия е положителен, защото страната успешно се присъедини към ЕС и НАТО и се превърна в основен фактор за сигурност и стабилност на регионално ниво (Балканите). Освен това реали-

зирането на външнополитическите приоритети позволява все по-активно в работата на тези международни организации да се включват и български представители, което безусловно оказва стимулиращо въздействие върху развитието и кадровата подготовка на нашите дипломати.

Използвана литература и литературни източници:

1. Белова, Г., "Европейска интеграция", Ciela, С., 2008 г., с. 199;
2. Мониторингов доклад за готовността на България за членство в ЕС, 25 октомври 2005 г., с. 82, достъпен на адрес: http://ec.europa.eu/bulgaria/documents/abc/executive-summary_bg.doc ;
3. Програма на Правителството на европейското развитие на България 2009-2013 г., 4 ноември 2009, с. 137-142, достъпна на адрес: <http://www.government.bg/fce/001/0226/files/03.11.2009FINAL-ednostranen%20pechat1.pdf> ;
4. http://ec.europa.eu/bulgaria/abc/pre_accession/history_relations/eu-political-relations_bg.htm ;
5. <http://infocenter.bnt.bg/> ;
6. <http://www.government.bg/cgi-bin/e-cms/vis/vis.pl?s=001&p=0228&n=2484&g> ;
7. <http://www.mfa.bg/bg/pages/view/31> ;
8. <http://www.mfa.bg/bg/pages/view/5276> ;
9. <http://www.rcc.int/>.

¹<http://www.government.bg/cgi-bin/e-cms/vis/vis.pl?s=001&p=0228&n=2484&g=>